

मराठी विश्वकोश

खंड १४

(यंग, एडवर्ड ते रेयून्यो बेट)

मराठी विश्वकोश

खंड १४

(यंग, एडवर्ड ते रेयून्यो बेट)

प्रमुख संपादक

तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी

सुधारित किंमत

रु. २५०/-

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

१९८९

प्रकाशक :

सचिव, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ,
'डी' ब्लॉक, एन्सा हटमेंट, आझाद मैदान,
मुंबई-४०० ००९.

मुद्रक :

व्यवस्थापक, शासकीय मुद्रणालय,
वाई-४९२ ८०३ (जि. सातारा).

सजावट आणि वेष्टन :

कला विभाग, शासकीय मुद्रण व लेखन सामग्री
संचालनालय, मुंबई-४०० ००४.

विशेष चित्रमुद्रण :

व्यवस्थापक, शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय,
मुंबई-४०० ००४.

प्रथम प्रकाशन :

१९८९

किंमत रु. १००

© सर्व हक्क महाराष्ट्र शासनाने स्वाधीन ठेवले आहेत.

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

मराठी भाषा व साहित्य यांचा सर्वांगीण विकास करून त्यांना समृद्ध करावे म्हणून महाराष्ट्र शासनाने गेल्या अठ्ठावीस वर्षांत ज्या विविध योजना आखल्या त्यांपैकी १९ नोव्हेंबर १९६० ला तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळाची निर्मिती ही सर्वात महत्त्वाची होय. सदर मंडळाने गेली अठ्ठावीस वर्षे मराठी भाषा आणि साहित्य यांच्या अभिवृद्धीसाठी आपल्या वाङ्मयीन योजनांद्वारे विविध प्रकारचे वैचारिक/ज्ञानप्रधान साहित्य स्वतः निर्माण केले व तशाच प्रकारच्या साहित्याच्या प्रकाशनार्थ अनुदानेही दिली. मंडळाच्या या एकूण वाङ्मयीन कार्यक्रमात सर्वात महत्त्वाचा व महाराष्ट्र शासनाचा मानर्बिंदू ठरलेला प्रकल्प म्हणजे प्रत्येकी सुमारे हजार पृष्ठांच्या वीस खंडांत मराठी विश्वकोशाची रचना व प्रकाशन हा होय. शासनाने दिनांक १ डिसेंबर १९८० पासून भूतपूर्व साहित्य संस्कृति मंडळाचे विभाजन केले असून केवळ या प्रकल्पासाठी महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळाची निर्मिती केली आहे. सदर मंडळाची सध्याची मुदत तीन वर्षांची असून त्याच मंडळाच्या देखरेखीखाली विश्वकोशाचे यापुढील संपादनाचे व प्रकाशनाचे कार्य दिनांक १ डिसेंबर १९८० पासून चालू आहे व यापुढेही चालावयाचे आहे.

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ

अध्यक्ष :

तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी

सदस्य :

प्रा. मे. पुं. रेगे
डॉ. रा. गो. ताकवले
प्रा. केशव मेश्राम
प्रा. राम शेवाळकर
डॉ. चं. धुं. देशपांडे
डॉ. ना. भा. इनामदार
श्री. ना. धों. महानोर
श्री. म. द. हातकणंगलेकर
डॉ. गोविंद गारे
प्रा. श्रीराम पुजारी
श्री दा. दि. कुलकर्णी
डॉ. मो. गो. धडफळे
प्रा. मधुकर आष्टीकर
प्रा. सुधीर रसाळ
श्री. सु. न. इंगोले

सचिव :

श्री. पं. रा. पाटील

मराठी विश्वकोश

प्रमुख संपादक :
तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी

मानव्यविद्या कक्षा
प्रभारी विभाग संपादक :

श्री. रा. ग. जाधव

सहसंपादक :

श्री. वि. रा. गद्रे

संपादन साहाय्यक :

श्री. सु. र. देशपांडे
श्री. अ. र. कुलकर्णी
श्री. श्री. दे. इनामदार
श्री. म. व्यं. मिसार
श्री. ज. बा. संकपाळ

संपादकीय साहाय्यक :

श्री. न. पा. बागवान
श्री. सु. चिं. देशपांडे
सौ. प्र. प्र. अवचट
श्री. मा. ल. चौंडे
श्री. कृ. म. गायकवाड
सौ. म. जा. पोळ

विज्ञान व तंत्रविद्या कक्षा
प्रभारी विभाग संपादक :

श्री. व. ग. भदे

सहसंपादक :

श्री. अ. ना. ठाकूर

संपादन साहाय्यक :

श्री. ज. वि. जमदाडे
श्री. भू. चिं. मिठारी
श्री. स. वि. कुलकर्णी

संपादकीय साहाय्यक :

श्री. वि. ल. सूर्यवंशी

कला कक्षा

कला संपादक :

श्री. गो. वि. चांदवडकर

प्रमुख चित्रकार :

श्री. म. ल. सिनगारवाडी

प्रशासन कक्षा

प्रमुख संपादकांचे स्वीय साहाय्यक :

दिवंगत रा. पु. कोल्हटकर

श्री. वा. ल. जोशी

कार्यालयीन सेवकवर्ग

ग्रंथालय कक्षा

ग्रंथालयीन साहाय्यक :

श्री. न. व. नायगांवकर
श्रीमती सु. रा. कोल्हटकर
श्री. प्र. श्री. अवचट

टंकलेखन कक्षा

प्रमुख टंकलेखक-नि-लिपिक :

सौ. वि. मु. गायकवाड

टंकलेखक-नि-लिपिक :

सौ. प्र. न. नायगांवकर
श्री. अ. शि. ढगे
श्री. वि. व. वनारसे
श्री. रा. तु. कांबळे
श्री. भा. र. मेश्राम
श्री. चं. भि. सूर्यवंशी
सौ. नि. नं. छप्परकर
श्री. सि. ज. बागवान

मराठी विश्वकोश

खंड १४

लेखक, भाषांतरकार, समीक्षक व अभ्यागत संपादक

प्रा. व. वि. अकोलकर, एम्.ए., मानसशास्त्राचे सेवानिवृत्त प्राध्यापक; संचालक, पॅरासायकॉलॉजिकल रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

श्री. रा. ल. अनपट, बी.ए. (ऑ.), अनपटवाडी, (बावधन, ता. वाई).

डॉ. कृ. दा. अभ्यंकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्रमुख, अॅस्ट्रॉनॉमी विभाग, उस्मानिया विद्यापीठ, हैदराबाद (आंध्र प्रदेश).

प्रा. क. म. आगाशे, एम्.एस्सी., प्राचार्य, विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली.

डॉ. मुहंमद आजम, एम्.ए.; एम्.एड.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, हिंदी विभाग; प्राध्यापक, उर्दू विभाग, अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर.

प्रा. वि. रा. आठवले, बी.एस्सी.; संगीत प्रवीण, सेवानिवृत्त प्राध्यापक, संगीत विभाग, श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठ; संपादक, 'संगीत कला विहार'; प्रमुख, संगीत विभाग, पणजी.

प्रा. सदाशिव आठवले, एम्.ए., माजी प्राचार्य, पेमराज सारडा महाविद्यालय, अहमदनगर; पुणे.

श्री. अ. वा. आपटे, एम्.एस्सी.; ए.एम्.पी.आर्.आय्. (लंडन), साहाय्यक विभागीय व्यवस्थापक (तांत्रिक), रासायनिक प्रक्रिया, बॉम्बे टायर्स इंटरनॅशनल लिमिटेड (मोदी स्टोन), मुंबई.

डॉ. ना. रा. आपटे, एम्.बी.बी.एस्. (मुंबई), माजी चीफ मेडिकल सेक्रेटरी, वेस्टर्न इंडिया लाइफ इन्शुरन्स कंपनी व माजी प्राध्यापक, शरीरक्रियाविज्ञान व विकृतिविज्ञान, आर्यागल वैद्यक महाविद्यालय, सातारा; पुणे.

दिवंगत म. वि. आपटे, बी.एस्सी.; एम्.बी.बी.एस्. वैद्यकीय अधिकारी, कैवल्यधाम, लोणावळा; प्राचार्य, सेवासदन, पुणे.

श्री. मु. दि. आपटे, एम्.ई. (सिव्हिल), निवृत्त मेजर; माजी अध्यापक, रक्षा कार्याध्ययन संस्थान, मसूरी; विविध संस्थांचे सभासद, पुणे.

प्रा. वि. वि. आपटे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, वनस्पतिविज्ञान विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत जे. डब्ल्यू. आयरन, बी.डी.; एम.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राचार्य, विल्सन महाविद्यालय, मुंबई; सातारा.

सौ. वीणा आलासे, एम्.ए., मराठी समीक्षक व बंगाली साहित्याच्या अभ्यासिका, कलकत्ता.

डॉ. प. म. आलेगावकर, एम्.ए.; एम्.एड.; डी.पी.एस्.; पीएच्.डी., उपप्राचार्य व प्रमुख, पदव्युत्तर विभाग, चंद्रशेखर आगाशे शारीरिक शिक्षण महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. ना. भा. इनामदार, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी. (कोलंबिया), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई.

श्री. माधव इमारते, जी.डी.आर्ट (फाइन), मुक्त व्यवसायी चित्रकार, कोफराड (ठाणे).

प्रा. द. ह. ओक, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राचार्य, मुधोजी महाविद्यालय, फलटण; पुणे.

प्रा. वा. रा. ओक, बीएस्सी. (एंजिनिअरिंग), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, पारशी टेक्निकल इन्स्टिट्यूट सुरत; वाई.

प्रा. स. ज. ओक, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली.

डॉ. कृ. ह. ओगले, एल्.एम्.ई. (ऑ.); डॉक्टरेट (एंजिनिअरिंग) (जर्मनी), सेवानिवृत्त उपप्रमुख, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, व्हिक्टोरिया ज्युबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

डॉ. व. शं. कदम, एम्.ए; पीएच्.डी., प्रपाठक, इतिहास विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

प्रा. संभाजी कदम, जी.डी.आर्ट (पेंटिंग), सेवानिवृत्त अधिष्ठाता, सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट; व्यक्तिचित्रणकार व कलासमीक्षक, ठाणे.

दिवंगत कृ. र. करंदीकर, बी.ए.; एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. म. अ. करंदीकर, सेवानिवृत्त प्रपाठक, मराठी विभाग, दिल्ली विद्यापीठ, दिल्ली.

डॉ. वि. रा. करंदीकर, एम्.ए., पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, फर्ग्युसन महाविद्यालय; प्रमुख संपादक, मराठी शब्दकोश, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ, पुणे.

दिवंगत शि. ल. करंदीकर, बी.ए., मराठी लेखक व वृत्तपत्रकार, पुणे.

डॉ. ना. वि. करबेलकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, विदर्भ महाविद्यालय व माजी प्राचार्य, बियाणी विज्ञान महाविद्यालय, अमरावती; नागपूर.

दिवंगत स. मा. करमळकर, सेवानिवृत्त शिक्षक, खामगाव (जि. बुलढाणा).

दिवंगत व. भ. कर्णिक, वाङ्मय विशारद, डायरेक्टर, लेबर एज्युकेशन सर्व्हिस, मुंबई.

सौ. निशा कर्णे, एम्.ए.; बी.एड., वाई.

दिवंगत ज. नी. कर्वे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत सुशील कवळेकर, एम्.ए.; एल्एल्.बी., अधिवक्ता; अंशकालिक प्राध्यापक, गव्हर्नमेंट लॉ कॉलेज, मुंबई.

प्रा. य. शं. कळमकर, एम्.ए.; एम्.लिट्., प्राध्यापक व प्रमुख, इंग्रजी विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

दिवंगत ज. गो. काणे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; ए.आय्.आय्.एस्सी.; ए.एम्.आय्.ई., सेवानिवृत्त संचालक, डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

श्री. मा. श्री. काथवटे, बी.ए. (ऑ.); बी.टी., निवृत्त लेफ्ट. कर्नल, वाई.

श्री. उ. के. कानिटकर, ऊस विशेषज्ञ, पाडेगाव (जि. सातारा).

दिवंगत. बा. मो. कानिटकर, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; बी.एस्सी., चिटणीस, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.

प्रा. गो. कृ. कान्हेरे, बी.आर्च.; जी.डी.आर्ट.; ए.आय्.आय्.ए.; ए.आय्.टी.पी.; एम्.एस्. (नगररचना व स्थापत्य) (यू.एस्.ए.), प्राध्यापक व प्रमुख, नगररचना विभाग, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे; मुंबई.

सौ. सुलभा कापडी, बी.ए. (ऑ.); बी.एड्., वाई.

डॉ. अ. रा. कामत, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व संशोधक, गोखले राज्यशास्त्र व अर्थशास्त्र संस्था, पुणे.

श्री. गौरीश कायकिणी, अध्यापक, श्री. भद्रकाली उच्च माध्यमिक शाळा, गोकर्ण (कर्नाटक).

श्रीमती नयना कारखानीस, एम्.ए.; एम्.फिल्. (भूगोल); एम्.ए. (मराठी), प्राध्यापिका, मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. न. वि. कारेकर, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

दिवंगत ना. गो. कालेलकर, एम्.ए.; डी.लिट्. (पॅरिस), भाषाशास्त्रज्ञ, सेवानिवृत्त प्राध्यापक, डेक्कन कॉलेज, पुणे.

डॉ. चिं. ग. काशीकर, एम्.ए.; डी.लिट्., संस्कृत कोश विभाग, डेक्कन कॉलेज, पुणे.

श्री. मो. वी. काळीकर, एम्.एस्सी. (गणित), माजी संपादन साहाय्यक, मराठी विश्वकोश, वाई; नागपूर.

दिवंगत. के. ना. काळे, बी.ए.; एल्एल्.बी., मराठी नाट्य व चित्रपट दिग्दर्शक आणि लेखक, पुणे.

डॉ. श्री. वा. काळे, एम्.ए.; ए.एम्.; पीएच्.डी. (कोलंबिया), सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, उपयोजित मानसशास्त्र विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

श्रीमती अंजली कीर्तने, एम्.ए., मुंबई.

श्रीमती शैला कुंचूर, एम्.एस्सी.; एल्एल्.एम्., प्राध्यापिका, आय्.एल्.एस्. विधि महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. ह. वा. कुबेर, बी.ई., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे; कुडाळ (ता. जावली, जि. सातारा).

श्री. अनिरुद्ध कुलकर्णी, एम्.ए., लेखक व कवी, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.

डॉ. अ. रा. कुलकर्णी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, इतिहास विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. गो. म. कुलकर्णी, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज, कराड; पुणे.

डॉ. ना. ह. कुलकर्णी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त साहाय्यक अभिलेख निदेशक, राष्ट्रीय अभिलेखागार, नवी दिल्ली.

दिवंगत नी. बा. कुलकर्णी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सहयोगी प्राध्यापक, कृषि महाविद्यालय, पुणे.

श्री. प्रि. खं. कुलकर्णी, बी.एस्सी. (एंजिनिअरिंग); एफ्.आय्.ई.; सहसदस्य, आर्.आय्.एन्.ए.; सल्लागार अभियंता व माजी प्रमुख संशोधन अधिकारी, सेंट्रल वॉटर अँड पॉवर रिसर्च स्टेशन, खडकवासला; पुणे.

डॉ. मा. गु. कुलकर्णी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, समाजशास्त्र विभाग, मराठवाडा विद्यापीठ; संचालक, नेहरू इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल स्टडीज (टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ), पुणे.

प्रा. र. ग. कुलकर्णी, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई.

डॉ. वा. म. कुलकर्णी, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त संचालक, भाषा संचालनालय, मुंबई.

प्रा. वा. मा. कुलकर्णी, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, वसई (जि. ठाणे).

डॉ. वि. श्री. कुलकर्णी, एम्.ए.; पीएच्.डी., अधिव्याख्याता, मानवशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. श्यामकांत कुलकर्णी, एम्.डी.; डी.सी.पी., विकृतिवैज्ञानिक व कथालेखक, कुलकर्णी क्लिनिक, क्लिनिकल लॅबोरेटरी, पुणे.

प्रा. सु. के. कुलकर्णी, एम्.ए.; एल्एल्.बी, प्रमुख, अर्थशास्त्र विभाग, कर्मवीर भारुराव पाटील महाविद्यालय, इस्लामपूर.

श्री. कुमार केतकर, बी.ए., विशेष वार्ताहर, 'द इकॉनॉमिक टाइम्स', ठाणे.

डॉ. अशोक रा. केळकर, एम्.ए. (पुणे); पीएच्.डी. (कॉर्नेल), प्राध्यापक, अनुयोजित भाषाविज्ञान, प्रगत अध्ययन केंद्र, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

दिवंगत क. वा. केळकर, एम्.एस्सी. (मुंबई), सेवानिवृत्त उपप्राचार्य नि प्राध्यापक व प्रमुख, भूविज्ञान विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे; प्रभारी विभाग संपादक, विज्ञान व तंत्रविद्या कक्षा, मराठी विश्वकोश, वाई.

डॉ. गो. रा. केळकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त शास्त्रज्ञ, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी व माजी प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग, नौरोसजी वाडिया महाविद्यालय, पुणे; माजी संशोधन अधिकारी, खटाव मिल्स, मुंबई; पुणे.

प्रा. शं. हि. केळशीकर, एम्.ए., प्राध्यापक, पार्ले महाविद्यालय, मुंबई.

डॉ. निनाद कोंडेकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., अधिकारी, मे. एशियन पेंट्स इंडिया, लि. मुंबई.

डॉ. व्यं. वा. कोटबागे, एम्.ए; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, हिंदी विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

डॉ. द. गं. कोपरकर, एम्.ए.; पीएच्.डी.; वेदतीर्थ; पालितीर्थ, सेवानिवृत्त प्राचार्य, श्री. पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी; औरंगाबाद.

श्री. वा. मो. कोळेकर, बी.एस्सी.; बी.टी., सेवानिवृत्त उपप्राचार्य, मुधोजी हायस्कूल, फलटण; कराड.

श्रीमती अरुंधती खंडकर, एम्.ए., प्राध्यापिका व प्रमुख, तर्कशास्त्र व तत्त्वज्ञान विभाग, एस्.आय्.ई.एस्. कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँड सायन्स, मुंबई.

श्रीमती प्रेमलता खंडकर, एम्.ए., वाई.

श्रीमती साधना खडपेकर-बहुलकर, जी.डी.आर्ट; डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन; बॅचलर ऑफ फाइन आर्ट, 'सेकंड ग्रेड आर्टिस्ट', कार्टून फिल्म युनिट; फिल्म्स डिव्हिजन, पुणे.

दिवंगत ग. ह. खरे, सन्मान्य डी.लिट्. (पुणे विद्यापीठ), इतिहास संशोधक व लेखक; कार्याध्यक्ष, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.

डॉ. पु. वि. खांडेकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, नागपूर.

डॉ. व. सी. खुस्ते, एम्.एस्सी. (कृषिविद्या व वनस्पतिविज्ञान); पीएच्.डी.; रा. भा. पंडित, माजी कुलगुरू, मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी.

डॉ. आ. वि. खेडेकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग व संयोजक, परीक्षा सुधार विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

श्री. वि. गो. खोबरेकर, एम्.ए. (संशोधन), सेवानिवृत्त संचालक, पुराभिलेख विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

प्रा. कृ. म. गद्रे, बी.एजी., सेवानिवृत्त अधिकारी, भारतीय हवामान खाते, पुणे.

श्री. वा. रा. गर्दे, एम्.एस्सी. (कृषि), उपमुख्य पीक संरक्षण अधिकारी, कृषि संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

श्री. ना. स. गाडे, एम्.ए., वाघोली (ता. कोरेगाव).

प्रा. अ. प. गानू, बी.ई. (इलेक्ट्रिकल); बी.ई. (मेक्.), प्राध्यापक, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, व्हिक्टोरिया ज्युबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

दिवंगत ल. वा. गुर्जर, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, व्हिक्टोरिया ज्युबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

दिवंगत कमल गोखले, एम्.ए.; पीएच्.डी., लेखिका व संशोधिका; प्राध्यापिका, नौरोसजी वाडिया महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. ग. श्री. गोखले, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सायंटिफिक ऑफिसर, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, मुंबई.

श्री. मो. ना. गोखले, बी.एस्सी., सेवानिवृत्त साहाय्यक वातावरणवैज्ञानिक, भारतीय हवामान खाते, पुणे.

श्री. वा. पु. गोखले, एम्.एस्सी. (कृषि), सेवानिवृत्त कृषि उपसंचालक, संशोधन आणि शिक्षण, मुंबई विभाग, महाराष्ट्र राज्य कृषिसेवा, वाई.

डॉ. सौ. शोभना गोखले, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, इतिहास व प्राचीन भारतीय संस्कृती, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

श्री. श्री. पु. गोखले, बी.एस्सी., लेखक, प्रकाशक, शास्त्रीय उपकरणांचे कारखानदार, सामाजिक आणि राजकीय कार्यकर्ते, पुणे.

डॉ. श्री. ब. गोगटे, बी.एस्सी. (ऑ.); एम्.ए.; एम्.एड.; डीप्ल.एड.; पीएच्.डी., सहसंचालक, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे.

डॉ. श्री. ह. गोडबोले, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., निवृत्त संचालक, महाराष्ट्र असोसिएशन फॉर दि कल्टिव्हेशन ऑफ सायन्स, पुणे.

श्रीमती रेखा गोरे, एम्.ए.; राष्ट्रभाषा प्रवीण, सामाजिक व सांस्कृतिक कार्यकर्ती, रायपूर.

श्री. वि. पां. गोसावी, डी.एम्.ई.; डी.ई.ई.; ए.एम्.आय्.ई. (मेक्.); बी.ई. (मेक्.), कर्मशाला कार्यदेशक, युनिव्हर्सिटी सायन्स अँड इन्स्ट्रुमेंटेशन सेंटर, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. गं. ब. ग्रामोपाध्ये, एम्.ए.; पीएच्.डी., मराठीचे सेवानिवृत्त प्रपाठक, अध्यापन-संशोधन केंद्र, मुंबई विद्यापीठ; पणजी (गोवा).

प्रा. सौ. सुशिला प. घन, एम्.एस्सी.; बी.टी., प्राध्यापिका, वनस्पतिविभाग विभाग, जी. एस्. कॉलेज, खामगाव (जि. बुलढाणा).

डॉ. अ. मा. घाटगे, एम्.ए. (पाली-प्राकृत); एम्.ए. (संस्कृत); पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्रधान संपादक, संस्कृत कोश; प्रधान संपादक, प्राकृत कोश, पुणे.

डॉ. न. द. घाटगे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., शास्त्रज्ञ, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे.

दिवंगत रा. वि. घाटे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग आणि उपप्राचार्य, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

श्रीमती विमल शा. घाडगे, बी.ए. (ऑ.), वाई.

श्री. शि. मो. घैसास, सचिव, अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषद, मुंबई.

डॉ. कमल चव्हाण, एम्.ए.; पीएच्.डी., संशोधन साहाय्यक, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

श्री. रामनाथ चव्हाण, बी.ए. (ऑ.), वरिष्ठ लिपिक, माथाडी हमाल व इतर श्रमजीवी कामगार मंडळ, पुणे.

प्रा. सौ. पल्लवी चिडगुपकर, एम्.एस्सी., प्राध्यापिका. रसायनशास्त्र विभाग, संगमेश्वर महाविद्यालय, सोलापूर.

प्रा. मा. त्रिं. चिपळूणकर, बी.एस्सी.; बी.एस्सी. (टेक्.); एम्.एस्सी. (लंडन), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी, नवी दिल्ली; पुणे.

डॉ. व. त्रिं. चिपळोणकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग, इन्स्टीट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई; पुणे.

दिवंगत शं. ल. चोरघडे, एम्.एस्सी., माजी वातावरणविज्ञ, भारतीय हवामान खाते, पुणे.

डॉ. द. सी. चौगले, एम्.एस्सी. (कृषि) (पुणे); पीएच्.डी. (पेनसिल्व्हेनिया), संशोधन संचालक, कोंकण कृषि विद्यापीठ, दापोली (जि. रत्नागिरी).

दिवंगत भा. आ. चौगुले, एम्.एस्.; पीएच्.डी. (कॅलिफोर्निया), माजी कुलगुरू, पंजाबराव कृषि विद्यापीठ, अकोला.

श्री. कि. का. चौधरी, एम्.ए., कार्यकारी संपादक व सचिव, दर्शनिका विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

सौ. जयश्री चौधरी, एम्.ए., वाई.

दिवंगत रा. मो. चौधरी, बी.एजी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, कृषिविद्या विभाग, कृषि महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. वसंत चौधरी, एम्.ए., (भूगोल); एम्.ए. (अर्थशास्त्र); बी.एड., प्राध्यापक, भूगोल विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

डॉ. अशोक चौसाळकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., व्याख्याता, राज्यशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

डॉ. अहिल्या पां. जगताप, एम.एस्सी.; पीएच्.डी.; एल्एल्.बी., प्राध्यापिका, वनस्पतिविज्ञान विभाग, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

सौ. नंदा जगताप, बी.ए. (ऑ.), वाई.

दिवंगत रा. श्री. जोग, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

श्री. का. वा. जोगळेकर, बी.ई., माजी प्रमुख अभियंता, पुणे.

प्रा. के. ल. जोशी, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, दूरसंदेशवहन अभियांत्रिकी, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत गो. वि. जोशी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, वनस्पतिविज्ञान विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

डॉ. चं. रा. जोशी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

दिवंगत त्रिं. ना. जोशी, बी.एस्सी.; बी.ई., प्राध्यापक, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, महाराजा सयाजीराव विद्यापीठ, बडोदे.

डॉ. मधुकर लक्ष्मण जोशी, बी.ई. (मेटॅलर्जी) (पुणे); बी.ई. (इले.) (अहमदाबाद); एम्.ई.; पीएच्.डी. (येल), संशोधन व्यवस्थापक, इंटरनॅशनल बिझिनेस मशिन्स कॉर्पोरेशन, व्हर्माँट (अमेरिका).

प्रा. म. वि. जोशी, बी.ई. (मुंबई); बी.एस्सी. (टेक्.) (मॅचेस्टर); ए.एम्.आय्.ई., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, अभियांत्रिकी विभाग, डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रा. सौ. मीनाक्षी जोशी, एम्.एस्सी., प्राध्यापिका, श्रीमती वीरम्मा गंगासिरी गर्ल्स कॉलेज, गुलबर्गा (कर्नाटक).

प्रा. मु. य. जोशी, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली.

डॉ. रा. ना. जोशी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्रपाठक, वनस्पतिविज्ञान विभाग, मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

प्रा. रा. भि. जोशी; एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राचार्य, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आर्ट्स, सायन्स अँड कॉमर्स कॉलेज, महाड; मुंबई.

सौ. लीना जोशी, बी.एस्सी. (ऑ.), पुणे.

डॉ. वसंत स. जोशी, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रमुख, मराठी विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

श्री. वा. ना. जोशी, बी.एस्सी. (कृषि), सेवानिवृत्त कृषि विकास अधिकारी, कृषि विभाग, महाराष्ट्र राज्य; कोल्हापूर.

दिवंगत वैद्यराज वेणीमाधवशास्त्री जोशी, आयुर्वेदाचार्य, भूतपूर्व प्राचार्य, आर्यागल वैद्यक महाविद्यालय, सातारा; प्रमुख संपादक, आयुर्वेदीय महाकोश; सदस्य, आयुर्वेद संशोधन मंडळ, महाराष्ट्र शासन; आयुर्वेदीय चिकित्सा, संशोधन, लेखन व अध्यापन; मुंबई.

श्री. व्ही. एम्. जोशी, बी.ए., उपाध्यक्ष, कर्नाटक नाट्य संघ, बंगलोर.

सौ. इंदू टिळक, बी.एस्सी.; वृत्तपत्रविद्या पदविका, वृत्तपत्रीय संपादन व लेखन, पुणे.

दिवंगत व्यं. द. टिळक, एम्.ए.; बी.एड., प्राध्यापक, विवेकवर्धिनी महाविद्यालय, हैदराबाद (आंध्र प्रदेश).

प्रा. अ. स. टोणगांवकर, एम्.ई.; एम्.आय्.ई., प्राध्यापक, स्थापत्य अभियांत्रिकी विभाग, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, कराड.

प्रा. विजया टोणगावकर, एम्.ए., प्राध्यापक व प्रमुख, फ्रेंच विभाग, एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई.

डॉ. गो. त. टोणपी, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

दिवंगत मा. ग. टोळे, एम्.एस्सी.; बी.टी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, गोपाळ कृष्ण गोखले महाविद्यालय, कोल्हापूर.

डॉ. क. अ. ठकार, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग, मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

डॉ. म. वा. ठोंबरे, बी.एस्सी. (कृषि); एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त कापूस विशेषज्ञ, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी (जि. अहमदनगर).

प्रा. चंद्रकुमार डांगे, एम्.ए.; एम्.एड., सेवानिवृत्त प्राचार्य, कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, बार्शी; पुणे.

दिवंगत वा. रा. ढमढेरे, एम्.बी.बी.एस्., खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, पुणे.

डॉ. ग. वा. तगारे, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व शिक्षणाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य शिक्षण सेवा, कोल्हापूर.

डॉ. प्रमोद तलगेरी, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, सेंटर ऑफ जर्मन स्टडीज स्कूल ऑफ लॅंग्वेजिस, जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, नवी दिल्ली.

डॉ. सु. न. तवले, एम्.ए.; पीएच्.डी. (जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ), प्रपाठक, राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. मु. शं. तांबे, बी.एस्सी. (एंजिनिअरिंग), माजी प्राध्यापक, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, नेव्हल कॉलेज ऑफ एंजिनिअरिंग, आय्.एन्.एस्. शिवाजी, लोणावळा; वाराणसी (उत्तर प्रदेश).

डॉ. शं. गो. तुळपुळे, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्रमुख, मराठी विभाग, पुणे विद्यापीठ व अभ्यागत प्राध्यापक, साऊथ एशिया इन्स्टिट्यूट, हायडलबर्ग विद्यापीठ; अधिछात्र, इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ अॅडव्हान्स्ड स्टडीज, सिमला; पुणे.

श्री. यदुनाथ थत्ते, बी.एस्सी.; राष्ट्रभाषा रत्न, माजी संपादक, 'साधना' साप्ताहिक, पुणे.

श्री. घ. भ. दशपुत्रे, एम्.एस्सी.; ए.आय्.एफ्.सी., सेवानिवृत्त मुख्य वनसंरक्षक, भारतीय वनसेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

श्री. र. कों. दळवी, बी.ए. (ऑ.), वाई.

डॉ. सा. ह. दांडेगावकर, एम्.एस्सी. (सागर); एम्.एस्सी.; पीएच्.डी. (लंडन); एल्एल्.बी., माजी प्राध्यापक, कर्नाटक विद्यापीठ, धारवाड; प्रपाठक, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर; प्राचार्य, देवगिरी महाविद्यालय, औरंगाबाद व श्री शिवाजी महाविद्यालय, परभणी; औरंगाबाद.

प्रा. वि. ग. दाढे, बी.एम्.ई. (यू.एस्.ए.), सेवानिवृत्त प्राचार्य, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, कराड; पुणे.

श्री. म. चिं. दातार, बी.ए., कंत्राटदार, पुणे.

डॉ. कुंजबिहारी दास, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक (ओडिया), विद्यापीठ अनुदान आयोग पुरस्कृत प्राध्यापक, रेव्हेन्शॉ कॉलेज, कटक (ओरिसा).

डॉ. प्रबाल दासगुप्त, एम्.ए.; पीएच्.डी. (न्यूयॉर्क), प्रपाठक, इंडो-आर्यन भाषाविज्ञान, भाषाविज्ञान विभाग, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

डॉ. गु. व्यं. दिवेकर, एम्.ए.; पीएच.डी.; डिप्लिब्., सेवानिवृत्त अधिपरीक्षक, पुस्तके व प्रकाशने, मुंबई.

प्रा. चं. ग. दीक्षित, डी.एम्.ई.ई., सेवानिवृत्त प्रमुख, यांत्रिक अभियांत्रिकी विभाग, शासकीय तंत्रनिकेतन, पुणे.

प्रा. राजा दीक्षित, एम्.ए.; डी.एच्.ई., साहाय्यक प्राध्यापक, स्पर्धा परीक्षा केंद्र, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

श्री. विजय दीक्षित, जी.डी. (आर्किटेक्चर), ए.आय्.आय्.ए., सल्लागार व वास्तुविशारद, लेखक, चित्रपट समीक्षक व छायाचित्रकार, नासिक.

दिवंगत. वि. मा. दीक्षित-पटवर्धन, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, उपप्राचार्य व प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग, इस्माईल युसूफ कॉलेज, मुंबई; नासिक रोड.

प्रा. श्री. ह. दीक्षित, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, तत्त्वज्ञान विभाग, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

दिवंगत हे. वि. दीक्षित, डी.एम्.ई.ई. (कोअर ऑफ सिग्नल्स), निवृत्त लेफ्ट. कर्नल, पुणे.

डॉ. चंदुलाल गं. दुबे, एम्.ए.; पीएच्.डी.; डी.लिट्., निवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, हिंदी विभाग, कर्नाटक विद्यापीठ, धारवाड (कर्नाटक).

डॉ. शां. भा. देव, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त संचालक, गुणश्री प्राध्यापक, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

दिवंगत य. ना. देवधर, एम्.ए.; पीएच्.डी., माजी प्राध्यापक, इतिहास विभाग, पार्ले कॉलेज; रूपारेल कॉलेज; महिला विद्यालय, विलेपार्ले; मुंबई.

डॉ. हे. ग. देव्हारे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, मुंबई.

प्रा. कृ. के. देशपांडे, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे; नासिक रोड.

डॉ. वि. भा. देशपांडे, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रमुख, मराठी विभाग, मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. स. ह. देशपांडे, एम्.ए.; पीएच्.डी., निवृत्त प्राध्यापक, कृषि अर्थशास्त्र, अर्थशास्त्र विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई; माजी संपादक, 'समाज प्रबोधन पत्रिका', पुणे.

प्रा. सुधाकर देशपांडे, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, वनस्पतिविज्ञान विभाग व प्रमुख, जीवविज्ञान विभाग, आर्. डी. नॅशनल कॉलेज, मुंबई.

प्रा. हरीश देशमुख, बी.एस्सी. (ऑ.); एल्एल्.एम्., आय्.एल्.एस्. विधि महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. गि. द. देशिंगकर, बी.ए. (ऑ.) (लंडन); एम्.ए. (येल), प्राध्यापक, चिनी इतिहास, भाषा व वाङ्मय; सल्लागार संपादक, 'चायनीज रिपोर्ट', नवी दिल्ली.

प्रा. चं. कृ. देसाई, एम्.एस्सी.; एम्.फिल्., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, संगमनेर महाविद्यालय, संगमनेर.

प्रा. कु. वि. पं. दोंदे, एम्.एस्सी., माजी प्राध्यापिका, वनस्पतिविज्ञान विभाग, सायन्स कॉलेज, नागपूर; न्यूयॉर्क.

डॉ. व्यं. वि. द्रविड, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, हिंदी विभाग, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

डॉ. त्रि. ना. धर्माधिकारी, एम्.ए.; पीएच्.डी., संचालक, वैदिक संशोधन मंडळ, पुणे.

दिवंगत भास्करराव धारप, बी.ई., चित्रपट तंत्रज्ञ, चित्रपट निर्माते, वितरक, चित्रपटविषयक अभ्यासक, लेखक; मालक, अलका टॉकीज, पुणे.

श्री. ए. रा. धोंगडे, बी.ए.; बी.कॉम्. (लंडन), सेवानिवृत्त शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

डॉ. रमेश धोंगडे, एम्.ए. (इंग्रजी); एम्.ए. (भाषाविज्ञान); पीएच्.डी., प्रपाठक भाषाविज्ञान विभाग, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

डॉ. सैय्यद नईमुद्दीन, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राचार्य, विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती.

दिवंगत व. वि. नगरकर, एम्.ए.; आय्.पी.एस्., कमांडंट जनरल, होमगाडर्स व डायरेक्टर, सिव्दिल डिफेन्स; सेवानिवृत्त पोलीस महानिरीक्षक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

डॉ. भो. सुं. नवलकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; एफ्.बी.एस्., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, मुंबई; सेवानिवृत्त संशोधक शास्त्रज्ञ, इंडियन कौन्सिल ऑफ अग्रिकल्चरल रिसर्च, नवी दिल्ली; मुंबई.

डॉ. शं. आ. नवलगुंदकर, एम्.ए. (अर्थशास्त्र); एम्.ए. (राज्यशास्त्र); पीएच्.डी., माजी प्र-कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ; प्राचार्य, मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. म. कृ. नाईक, एम्.ए.; पीएच्.डी.; ए.एम्. (पेनसिल्व्हेनिया), प्राध्यापक व प्रमुख, इंग्रजी विभाग, कर्नाटक विद्यापीठ, धारवाड (कर्नाटक).

डॉ. सुरेश नाडकर्णी, एम्.बी.बी.एस्., खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, मुंबई.

श्री. ज्ञानेश्वर नाडकर्णी, एम्.ए., ललित लेखक व पत्रकार, मुंबई.

डॉ. जयंत नारळीकर, बी.एस्सी. (बनारस); ट्रायपॉस (केंब्रिज); रॅग्लर; एम्.ए.; पीएच्.डी.; डी.एस्सी. (केंब्रिज), भारतीय खगोलीय भौतिकीविज्ञ व गणितज्ञ; प्राध्यापक, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, मुंबई.

श्री. य. रा. नेने, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त अधिकारी, भारतीय हवामान खाते; सदस्य, ज्योतिर्विद्या परिसंस्था, पुणे.

श्री. अविनाश पंडित, एम्.ए.; डिप्लोमा इन बुक पब्लिशिंग, सहसंपादक, ओरिएंट लॉगमन लि., मुंबई.

श्री. बाळ ज. पंडित, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; साहित्यविशारद, क्रीडासमीक्षक व लेखक; आकाशवाणीवरील क्रिकेट समालोचक व रणजी क्रिकेटपटू, पुणे.

सौ. भाग्यश्री पंडित, बी.ए.; डिप्लोमा इन जर्नलिझम्, वाई.

डॉ. अ. वि. पटवर्धन, बी.एस्सी. (ऑ.); बी.एस्सी. (टेक्.); पीएच्.डी. (टेक्.), संशोधन विभाग, सीबा रिसर्च सेंटर, मुंबई.

प्रा. मधुसूदन पटवर्धन, एम्.ए., प्राध्यापक, भूगोल विभाग, स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय, मालवण.

सौ. शुभदा अ. पटवर्धन, एम्.एस्.ए.एम्. (गुजरात आयुर्वेद विद्यापीठ), खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, मुंबई.

डॉ. सौ. सरिता अ. पटवर्धन, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., शास्त्रीय संशोधिका, नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी, पुणे.

डॉ. स. य. परांजपे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; एफ्.ए.झेड्.; डी.ए.एस्.एफ्. (मुंबई), प्राध्यापक, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे; खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, पुणे.

दिवंगत. शं. आ. परांडेकर, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर; सेवानिवृत्त प्राचार्य, जनता महाविद्यालय (देवचंद कॉलेज), अर्जुननगर; कोल्हापूर.

डॉ. मो. दि. पराडकर, एम्.ए.; पीएच्.डी.; साहित्य रत्न, सेवानिवृत्त प्राचार्य, के. व्ही. पेडरकर कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, मुंबई; मानद कुलपती, बम्बई हिंदी विद्यापीठ, मुंबई.

डॉ. सौ. सिंधु. अ. पराडकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापिका, वनस्पतिविज्ञान विभाग, गव्हर्नमेंट इन्स्टीट्यूट ऑफ सायन्स, नागपूर.

डॉ. सुधाकर पवार, एम्.ए.; बी.एड्., सी.जे.; पीएच्.डी., प्रपाठक व प्रमुख, वृत्तपत्रविद्या विभाग, मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.

डॉ. सुहास पळशीकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत म. प. पांडे, पीएच्.डी., प्रपाठक व प्रमुख, रशियन विभाग, सेंट्रल इन्स्टीट्यूट ऑफ इंग्लिश अँड फॉरिन लॅंग्वेजिस्, हैदराबाद (आंध्र प्रदेश).

डॉ. प्र. ग. पाटणकर, बी.ई. (स्थापत्य); पीएच्.डी. (टेक्.); माजी उपमहाव्यवस्थापक, मुंबई विद्युत् पुरवठा व परिवहन उपक्रम; भूतपूर्व अध्यक्ष व महाव्यवस्थापक, दिल्ली परिवहनालय; माजी उपाध्यक्ष व महाव्यवस्थापक, महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ; संचालक, सेंट्रल इन्स्टीट्यूट ऑफ रोड ट्रॅन्सपोर्ट (ट्रेनिंग अँड रिसर्च), पुणे.

डॉ. शा. दा. पाटील, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, वनस्पतिविज्ञान व सूक्ष्मजीवविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

दिवंगत ह. चिं. पाटील, बी.एजी., सेवानिवृत्त अधीक्षक, शेतकी शाळा (मांजरी); निरीक्षक, शेतकी शाळा, मुंबई राज्य; पुणे.

श्री. पार्वतीकुमार, नर्तक, नृत्यसंशोधक आणि नृत्यशिक्षक; संचालक, तंजावूर नृत्यशाळा, मुंबई

श्री. का. ग. पित्रे, एम्.ए., ब्रिगेडियर (निवृत्त), प्रमुख, संरक्षणशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

दिवंगत श्री. व्यं. पुणतांबेकर, एम.एस्सी.; पीएच्.डी., प्रमुख, फॉरेस्ट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, मायनॉर फॉरेस्ट प्रॉडक्ट्स विभाग, डेहराडून; संचालक, लॅक रिसर्च इन्स्टिट्यूट, रांची.

श्री. वि. गो. पेंढारकर, सेवानिवृत्त कार्यकारी संचालक, रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया, मुंबई; अर्थसल्लागार, बँक ऑफ टांझानिया, मुंबई.

श्री. कृ. दि. पेशवा, एम्.एस्सी.; डी.जी. (मुंबई); एफ्.जी.ए. (लंडन); एफ्.एम्.एस्., भूविज्ञान व रत्नविद्याविषयक सल्लागार, पुणे.

डॉ. अनुराधा पोतदार, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापिका, मराठी विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. श्री. पु. पोतनीस, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रा. दि. गो. फडके, बी.ई. (सिव्हिल); एम्.ई. (सिव्हिल); ए.एम्.आय्.ई. (भारत), प्राध्यापक, स्थापत्य अभियांत्रिकी विभाग, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत ना. ह. फडके, एम्.ए., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, गणित विभाग, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई.

दिवंगत अ. श्री. फाटक, बी.एस्सी.; पीएच्.डी.; एम्.ए., सेवानिवृत्त नभोनाट्यनिर्मिती प्रमुख, आकाशवाणी, माहिती आणि नभोवाणी खाते, केंद्र सरकार, पुणे.

श्री. धै. शं. फाळके, बी.एस्सी. (ऑ.), सातारा रोड (ता. कोरेगाव).

डॉ. श्री. शं. बहुलकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राचार्य, श्री बालमुकुंद संस्कृत महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. चंद्रकांत बांदिवडेकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, हिंदी विभाग, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

डॉ. पु. वि. बापट, एम्.ए.; ए.एम्.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, पुणे व दिल्ली विद्यापीठ; पुणे.

प्रा. श. रा. बोटे, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

श्री. सु. व. बोराटे, बी.ए.(ऑ.), वाई.

डॉ. गो. के. भट, एम्.ए.; पीएच्.डी., माजी प्राध्यापक (संस्कृत), महाराष्ट्र एज्युकेशन सर्व्हिस; आजीव सदस्य व सेवानिवृत्त संचालक, भांडारकर प्राच्यविद्या संशोधन मंदिर, पुणे.

कु. नलिनी भट, एम्.एस्सी., माजी संपादन साहाय्यक, मराठी विश्वकोश, वाई; पुणे.

डॉ. अ. रा. भडकमकर, एम्.बी.बी.एस्. (मुंबई); बी.एस्सी. (मेडिकल) (मुंबई); एम्.एस्सी. (मेडिकल) (पुणे), प्राध्यापक, शरीरक्रियाविज्ञान, बी. जे. मेडिकल कॉलेज, पुणे.

श्रीमती दुर्गा भागवत, एम्.ए., लेखिका, मुंबई.

डॉ. नलिनी भागवत, एम्.ए.; जी.डी.आर्ट; पीएच्.डी.; ए.एम्., साहाय्यक अधिव्याख्यात्या, सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई.

श्री. भा. वि. भागवत, एफ्.सी.आय्.; ए.सी.आर्.ए.; डी.कॉम्., भूदृश्य वास्तुशिल्पज्ञ व उद्यानविद्या सल्लागार, पुणे.

डॉ. सौ. कमल य. भालेराव, एल्.सी.पी.एस्. (मुंबई), खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, वाई.

डॉ. य. त्र्यं. भालेराव, एम्.बी.बी.एस्., खाजगी वैद्यकीय व्यवसाय, वाई.

प्रा. अ. श्री. भावे, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

श्री. प्रभाकर भावे, अनुभवी व व्यासंगी रंगभूषाकार व रंगभूषातज्ञ, पुणे.

दिवंगत श्री. द. भावे, बी.ए.; एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भौतिकी विभाग व उपप्राचार्य, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. टी. भास्करन्, एम्.ए. (मलयाळम्); एम्.ए. (संस्कृत); पीएच्.डी., अध्यक्ष व प्राध्यापक, ओरिएंटल रिसर्च इन्स्टिट्यूट अँड मॅन्युस्क्रिप्ट लायब्ररी, केरळ विद्यापीठ, त्रिवेंद्रम.

प्रा. ग. ल. भिडे, एम्.ए. (इतिहास); एम्.ए. (प्राचीन भारतीय संस्कृती), प्राध्यापक, इतिहास विभाग, डी.बी.एफ., दयानंद कला व शास्त्र महाविद्यालय, सोलापूर.

दिवंगत ब. वा. भिडे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, रसायनशास्त्र विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. वि. प. भिडे, बी.एस्सी. (कृषि); पीएच्.डी. (मुंबई); पीएच्.डी. (आयोवा), सेवानिवृत्त सहयोगी अधिष्ठाता, कृषि महाविद्यालय, पुणे.

सौ. सुचेता भिडे-चाफेकर, जी.डी.आर्ट; एफ्.एम्.ए. (नृत्य), भरतनाट्यम् नर्तकी व तज्ञ; लेखिका, पुणे.

डॉ. सुभाष भेण्डे, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, अर्थशास्त्र विभाग, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई.

श्री. प्र. बा. भोईटे, बी.एस्सी. (ऑ.); बी.एड्., शिक्षक, श्री सिद्धेश्वर हायस्कूल, तडवळे समंत (ता. कोरेगाव, जि. सातारा).

डॉ. चिं. त्र्यं. भोपटकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, मनोविज्ञान विभाग, गुजरात विद्यापीठ; पुणे.

डॉ. अरुण भोसले, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, इतिहास विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

दिवंगत अरविंद मंगरूळकर, एम्.ए.; संगीतज्ञ, सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, संस्कृत-प्राकृत विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. र. बा. मंचरकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., व्याख्याता व प्रमुख, मराठी विभाग, रा. व. नारायणराव बोरावके महाविद्यालय, श्रीरामपूर.

प्रा. मु. का. महाजन, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, वनस्पतिविज्ञान विभाग, विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती.

प्रा. सुनंदा महाजन, एम्.लिट्., अधिव्याख्यात्या, जर्मन भाषा विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. से. रा. मळगी, एम्.ए.; बी.टी., सेवानिवृत्त प्राचार्य, लाल बहादूर कॉलेज, सागर (कर्नाटक).

सौ. चतुरा मांडरे, एम्.ए.; बी.एड., वाई.

डॉ. म. श्री. माटे, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, प्राचीन भारतीय इतिहास व संस्कृती आणि पुरातत्त्वविद्या, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

श्री. अ. गो. मायदेव, बी.ई.; एम्.आय्.ई. (भारत), सेवानिवृत्त अभियंता, पुणे.

प्रा. दि. द. माहुलकर, एम्.ए.; डिप्लिंग्विस्टिक्स (एडिंबरो), निवृत्त प्रपाठक व प्रमुख, भाषाशास्त्र विभाग, महाराजा सयाजीराव विद्यापीठ, बडोदे.

दिवंगत वा. वि. मिराशी, एम्.ए.; सन्मान्य डी.लीट्. (मुंबई, सागर व नागपूर), सेवानिवृत्त प्राचार्य व प्राध्यापक, संस्कृत विभाग, विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती; भूतपूर्व सन्मान्य संचालक, पदव्युत्तर विभाग (मानव्य शाखा) व सन्मान्य प्राध्यापक, प्राचीन भारतीय इतिहास आणि संस्कृती, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

डॉ. नरेंद्र मिश्र, एम्.ए. (विश्वभारती); पीएच्.डी., प्राध्यापक (ओडिया), विश्वभारती, शांतिनिकेतन (प. बंगाल).

श्री. प्रकाश मिसाल, एम्.ए.; बी.एस्सी.; बी.लिब्.; सी.ए.आय्.आय्.बी., ग्रंथालय अधिकारी, वा. गो. काळे ग्रंथालय, बँक ऑफ महाराष्ट्र, पुणे.

डॉ. म. अ. मेहेंदळे, एम्.ए.; पीएच्.डी., माजी प्राध्यापक, संस्कृत विभाग व माजी सहयोगी प्रमुख संपादक, संस्कृत कोशविभाग, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे; संपादक, महाभारताचा सांस्कृतिक कोश, भांडारकर ओरिएंटल रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

डॉ. अशोक मोडक, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्रपाठक, सोव्हिएत अभ्यास केंद्र, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

डॉ. सोहन प्र. मोडक, एम्.एस्सी.; डी.एस्सी. (जिनीव्हा), प्राध्यापक, विकास जीवविज्ञान, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. अरविंद. सु. मोरे, जी.डी.आर्ट; ए.एम्., प्राध्यापक, चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.

डॉ. एफ. जे. विलेस्कॉव्ह यानसेन, पीएच्.डी., प्राध्यापक, कोपनहेगन विद्यापीठ, कोपनहेगन (डेन्मार्क).

प्रा. अशोक रानडे, एम्.ए.; एल्एल्.बी.; संगीताचार्य, संचालक, मुंबई विद्यापीठ संगीत केंद्र, मुंबई.

डॉ. कु. उषा रानडे, एम्.ए.; पीएच्.डी., संशोधन साहाय्यक, भाषाशास्त्र विभाग, डेक्कन कॉलेज अँड पोस्ट ग्रॅज्युएट रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे.

डॉ. द. र. रानडे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी.; एफ्.ई.एस्.आय्., प्रपाठक, प्राणिविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. दि. रा. रानडे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., संशोधन अधिकारी, सूक्ष्मजीवविज्ञान विभाग, महाराष्ट्र अँसोसिएशन फॉर दि कल्टिव्हेशन ऑफ सायन्स, पुणे.

डॉ. प्रमोद पा. रायकर, (एस्.जे.), बी.पी.एच्.; एल्.पी.एच्.; एम्.ए. (मराठी); एम्.ए. (मानसशास्त्र); बी.टीएच्.; पीएच्.डी., माजी साहाय्यक प्राध्यापक, लोयोला विद्यापीठ, शिकागो; संचालक व संशोधक, 'स्नेहसदन', इन्स्टिट्यूट फॉर द स्टडी ऑफ रिलिजन, पुणे.

डॉ. बा. रं. रायरीकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक; भूतपूर्व संचालक, मुंबई कामगार संस्था, मुंबई.

दिवंगत व. दी. राव, एम्.ए.; पीएच्.डी., माजी प्रपाठक व प्रमुख, इतिहास विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

प्रा. व्ही. एन्. राव, बी.ए.; एल्.एल्.एम्., अंशकालिक प्राध्यापक, आय्. एल्. एस्. विधि महाविद्यालय, पुणे.

श्रीमती सुनीती राव, एम्.ए.; डिप्लिब.; जर्मन भाषा पदविका, आय्. एल्. एस्. विधि महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. एल्. ए. रॉड्रिगज, प्राध्यापक, डेंपे कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँड सायन्स, पणजी.

प्रा. स. के. रुईकर, एम्.एस्सी. (कृषि), प्राध्यापक, वनस्पतिविकृतिविज्ञान, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी (जि. अहमदनगर).

प्रा. मे. पुं. रेगे, एम्.ए., माजी प्राचार्य, प्राध्यापक व प्रमुख, तत्त्वज्ञान विभाग, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई; कार्यकारी संपादक, 'नवभारत' मासिक, वाई; सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ; संपादक, 'न्यू क्वेस्ट', मुंबई.

दिवंगत शं. ज. रेगे, बी.ई. (मेक्.); ए.एम्.आय्.ई., वरिष्ठ कार्यकारी अधिकारी, गार्लिक अँड कंपनी, मुंबई.

डॉ. र. गो. लागू, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., विज्ञानविषयक लेखक, होमी भाभा विज्ञान शिक्षण केंद्र, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, मुंबई.

डॉ. प्र. ग. लाळे, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, उस्मानिया विद्यापीठ, हैदराबाद.

दिवंगत मॅथ्यू-रायनर लेदल्ले, एम्.ए.; पीएच्. (म्यूनिक); एम्.टी.एच्.; पीएच्.डी., धर्म-तत्त्वज्ञानविषयक जर्मन, इंग्रजी व मराठीतून विपुल लेखन, सदस्य, 'स्नेहसदन', पुणे.

डॉ. हि. तु. लोखंडे, बी.एस्सी.; एम्.एस्सी. (टेक्.); पीएच्.डी., युनेस्को स्कॉलर (रशिया), प्राध्यापक, डिपार्टमेंट ऑफ केमिकल टेक्नॉलॉजी, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रा. सुरेंद्र वडगावकर, एम्.ए. (मुंबई); सर्टिफिकेट (हायडेलबर्ग), नर्तक, संस्थापक व चालक, 'किंकिणी वृन्द नृत्यालय', पुणे व मुंबई; प्राध्यापक, जर्मन विभाग, रूपारेल महाविद्यालय, मुंबई.

दिवंगत मु. वरदराजन्, एम्.ए.; एम्.ओ.एल्.; पीएच्.डी., कुलगुरू, मदुराई विद्यापीठ, मदुराई (तमिळनाडू).

श्री. दि. गो. वाखारकर, एम्.पी.एड्.; डी.पी.एड्., सेवानिवृत्त संचालक, क्रीडा व युवक सेवा विभाग, महाराष्ट्र राज्य; माजी सदस्य-सचिव, महाराष्ट्र राज्य क्रीडा परिषद; क्रीडाविषयक लेखक, पुणे.

श्री. श. सं वाघ, बी.एस्सी. (ऑ.), आसले (ता. वाई).

श्री. गजानन वामनाचार्य, एम्.एस्सी., शास्त्रज्ञ आयसोटोप विभाग, भाभा अणुसंशोधन केंद्र, मुंबई.

डॉ. अ. सा. वेंगसरकर, एम्.डी.; एफ्.ए.सी.सी. (यू.एस्.ए.); एफ्.आय्.सी.ए. (यू.एस्.ए.), मानसेवी हृद्‌रोगतज्ञ व विभाग प्रमुख, के.ई.एम्. हॉस्पिटल; प्राध्यापक हृद्‌रोग चिकित्साशास्त्र, गोवर्धनदास सुंदरदास वैद्यकीय महाविद्यालय, मुंबई.

डॉ. सा. ग. वेंगसरकर, एम्.डी.; एफ्.सी.पी.एस्., माजी विशेष अधिकारी व संचालक, वैद्यकीय शिक्षण, गोवा, वैद्यकीय महाविद्यालय, पणजी.

श्री. ज. शी. वैद्य, बी.ई. (ऑ.), उपव्यवस्थापक, प्लॅट सर्व्हिसेस, सेंट्रल जीप प्लॅट, महिंद्र अँड महिंद्र लि., मुंबई.

प्रा. प्र. भ. वैद्य, एम्.एस्सी., प्राध्यापक व प्रमुख, वनस्पतिविज्ञान विभाग, आर्. वाय्. के. सायन्स कॉलेज, नासिक.

श्री. व. श्री. वैद्य, बी.एस्सी.; बी.एस्सी. (टेक्.) (केमिकल एंजिनिअरिंग); एम्.एस्. (अक्रम, ओहायओ-यू.एस्.ए.), माजी व्यवस्थापकीय संचालक, स्वस्तिक रबर प्रॉडक्ट्स लि., पुणे.

प्रा. वि. गो. वैद्य, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, रसायनशास्त्र विभाग, गव्हर्नमेंट कॉलेज ऑफ एंजिनिअरिंग, रायपूर (मध्य प्रदेश); पुणे.

प्रा. द. स. शिरोडकर, एम्.ए., प्राध्यापक, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर.

प्रा. सु. स. शिरोडकर, एम्.एस्सी., प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, श्रीवारणा महाविद्यालय, वारणानगर (जि. कोल्हापूर).

दिवंगत जे. एस्. शिर्के, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व शास्त्रज्ञ, फिजिकल रिसर्च लॅबोरेटरी, अहमदाबाद,

डॉ. सौ. रुक्साना शेख, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापिका व प्रमुख, हिंदी विभाग, दहिवडी कॉलेज, दहिवडी, जि. सातारा.

डॉ. शब्बीर शेख, एम्.ए. (इतिहास); एम्.ए. (समाजशास्त्र); एम्.ए. (इंग्रजी); पीएच्.डी., प्राध्यापक, इतिहास विभाग, यशवंत महाविद्यालय, वर्धा.

प्रा. बाबुराव सडवेलकर, जी.डी.आर्ट (पेंटिंग); आर्ट एज्युकेशन (अमेरिका), व्यावसायिक चित्रकार; भूतपूर्व प्राध्यापक, सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई; कला संचालक, कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

डॉ. मनोहरराय सरदेसाय, एम्.ए. (मुंबई); डी.लिट्. (पॅरिस), प्रमुख, फ्रेंच-पोर्तुगीज विभाग, मुंबई विद्यापीठ; प्रमुख संपादक, 'कोकणी विश्वकोश'; उपाध्यक्ष, गोवा-कोकणी अकादेमी, गोवा.

डॉ. सत्येंद्रनाथ सर्मा, एम्.ए.; पीएच्.डी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, आधुनिक भारतीय भाषा विभाग, गौहाती; अध्यक्ष, आसाम अकॅडेमी फॉर कल्चरल रिलेशन्स, गौहाती.

डॉ. द. चि. सलगर, एम्.बी.बी.एस्.; एम्.डी., प्राचार्य, कृष्णा वैद्यकीय महाविद्यालय, कराड.

प्रा. व. गो. सहस्रबुद्धे, एम्.ए., सेवानिवृत्त सहसंचालक, प्रशासकीय अधिकारी महाविद्यालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई; सेवानिवृत्त प्राचार्य, दामोदर वाणिज्य व अर्थशास्त्र महाविद्यालय, मडगाव; मुंबई.

दिवंगत पी. सांबमूर्ती, बी.ए.; बी.एल्. (मद्रास), प्रपाठक, संगीत विभाग, मद्रास विद्यापीठ; प्राध्यापक, संगीतशास्त्र, व्यंकटेश्वर विद्यापीठ, तिरुपती; विद्यापीठ अनुदान आयोगपुरस्कृत प्राध्यापक, मद्रास (तमिळनाडू).

प्रा. एकनाथ साखळकर, एम्.ए., अधिव्याख्याता, राज्यशास्त्र विभाग, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई.

श्री. त्र्यं. रा. साठे, एम्.एस्सी.; ए.आय्.आय्.एस्सी.; डिप्लो.केम.टेक्. (बडोदे), माजी संशोधक, अरलॅक्स लि., भाटघर (ता. भोर); माजी केंद्रीय औद्योगिक सल्लागार, नवी दिल्ली; औद्योगिक सल्लागार, व्यावसायिक (सेवानिवृत्त), मुंबई.

श्री. र. रा. साठे, बी.एस्सी. (कृषि), वाई.

डॉ. सत्यरंजन साठे, बी.ए.; एल्एल्.एम्.; एस्.जे.डी. (नॉर्थवेस्टर्न, यू.एस्.ए.), प्राचार्य, आय्.एल्.एस्. विधी महाविद्यालय, पुणे.

डॉ. कृ. रा. सावंत, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, मराठी विभाग, मिठीबाई महाविद्यालय; नाट्यविषयक तज्ञ, मुंबई.

डॉ. आ. ह. साळुंखे, एम्.ए.; पीएच्.डी., प्राध्यापक व प्रमुख, संस्कृत विभाग, लाल बहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सातारा.

डॉ. पु. र. सिरसाळकर, एम्.ए.; पीएच्.डी., मुख्य संशोधन अधिकारी, आदिवासी संशोधन प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

डॉ. र. के. सुखटणकर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्राध्यापक, भूविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

डॉ. एस्. ए. सुभान, एल्.आय्.एम्.; एच्.पी.आय्.एम्., सुपरिंटेंडेंट, गव्हर्नमेंट हॉस्पिटल ऑफ इंडियन मेडिसीन, आरामबाकम (मद्रास) व प्रमुख, यूनानी वैद्यक विभाग, किलपाळक मेडिकल कॉलेज अँड हॉस्पिटल, मद्रास.

प्रा. यशवंत सुमंत, बी.ए.; एम्.ए.; एम्.फिल्., अधिव्याख्याता, राज्यशास्त्र विभाग, मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे.

श्री. पन्नलाल सुराणा, बी.ए. (ऑ.); एल्एल्.बी., वकील व राजकीय कार्यकर्ते, संपादक, दैनिक मराठवाडा, औरंगाबाद.

श्री. भा. ग. सुर्वे, एम्.ए., माजी सहसंपादक, मराठी विश्वकोश, वाई.

डॉ. अनिता सेन, एम्.ए.; डी. म्युझिक, 'ए ग्रेड आर्टिस्ट', आकाशवाणी व दूरदर्शन; प्राचार्या, कमलादेवी संगीत महाविद्यालय, रायपूर (मध्य प्रदेश).

डॉ. सुकुमार सेन, एम्.ए.; पीएच्.डी., भारतीय भाषाविज्ञान व ध्वनिविचार विभाग, कलकत्ता विद्यापीठ, कलकत्ता.

प्रा. ना. श्री. सोमण, एम्.एस्सी. (कृषि). प्राध्यापक, कृषि अभियांत्रिकी विभाग, कृषि महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. प्र. वि. सोवनी, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, भूविज्ञान विभाग, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे.

दिवंगत श्री. प. सोहोनी, एम्.ए., प्राध्यापक, हंसराज प्रागजी ठाकरसी महाविद्यालय, नासिक.

डॉ. बा. वि. हतवळणे, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी., प्रपाठक, जीवरसायनशास्त्र विभाग, वैद्यकीय महाविद्यालय, औरंगाबाद.

श्री. मोही-इदीन हाजिनी, एम्.ए.; एल्एल्.बी., प्राध्यापक, अरेबिक, एस्. पी. कॉलेज. श्रीनगर.

प्रा. ज. ना. हाटे, बी.एस्सी. (अभियांत्रिकी); एम्.एस्.ए.ई. (यू.एस्.ए.); एम्.आय्.ई. (भारत), सेवानिवृत्त प्राध्यापक, ऑटोमोबाईल अभियांत्रिकी, व्हिक्टोरिया ज्युबिली टेक्निकल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

श्री. कृ. शं. हिगवे, एम्.ए.; डिप्लिब्., निवृत्त ग्रंथपाल, पुणे विद्यापीठ, पुणे.

प्रा. म. द. हेगिष्टे, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, जीवरसायनशास्त्र विभाग, मिरज मेडिकल कॉलेज, मिरज.

प्रा. स. न. होनप, एम्.एस्सी., सेवानिवृत्त प्राध्यापक, भौतिकी विभाग, स. प. महाविद्यालय, पुणे.

प्रा. सौ. सुधा क्षीरसागर, एम्.ए., प्राध्यापिका व प्रमुख, भूगोल विभाग, किसन वीर महाविद्यालय, वाई.

डॉ. वि. रा. ज्ञानसागर, एम्.एस्सी.; पीएच्.डी. (नागपूर); पीएच्.डी. (विस्कॉन्सिन), सेवानिवृत्त प्राध्यापक व प्रमुख, वनस्पतिविज्ञान विभाग, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

कला विभागातील अभ्यागत संपादक

श्री. ह. ता. इनामदार, मेकॅनिकल ड्राफ्ट्समन, वाई.

श्री. मा. भि. कदम, चित्रकार, बावधन (ता. वाई, जि. सातारा).

दिवंगत ग. वि. खरे, चित्रकार, पुणे.

श्री. रा. बा. गुजर, चित्रकार, वाई.

श्री. व. कृ. गोंधळेकर, आर्ट डायरेक्टर, फिल्मस अँड ड्रामा; कमर्शियल आर्टिस्ट, मुंबई.

श्री. रं. रा. जमदाडे, चित्रकार, वाई.

श्री. श्री. के. टिळक, छायाचित्रकार, वाई.

श्री. शौ. म. डांगे, ए.टी.डी.; बी.ए., तासगाव (जि. सातारा).

श्री. चंद्रकांत देशमुख, चित्रकार, औंध (जि. सातारा).

श्री. ध. गे. ननावरे, मेकॅनिकल ड्राफ्ट्समन, पाडळी (ता. खंडाळा, जि. सातारा).

श्री. भा. मो. पानसे, जी.डी.आर्ट (पेंटिंग आणि कमर्शियल); डी.टी.सी., सेवानिवृत्त कमर्शियल आर्टिस्ट, कॉलेज ऑफ मिलिटरी इंजिनिअरिंग, पुणे.

श्री. ज्ञा. रा. फरांदे, मेकॅनिकल ड्राफ्ट्समन, वाई.

श्री. अ. श्री. बापट, जी.डी.आर्ट (कमर्शियल), पुणे.

श्री. ल. दि. महामुनी, चित्रकार, वाई.

श्री. सु. दि. महामुनी, चित्रकार, वाई.

श्री. शौ. क. मुलाणी, चित्रकार, शिरंबे (ता. कोरेगाव, जि. सातारा).

श्री. ना. ध. राऊत, ए.एम्., माध्यमिक चित्रकला शिक्षक, कन्याशाळा, वाई.

श्री. व. वि. सकुंडे, चित्रकार, वाई.

श्री. अविनाश. ना. साठे, चित्रकार, वाई.

श्री. शि. तु. सुतार, ए.एम्., माध्यमिक चित्रकला शिक्षक, तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी विद्यालय,
वाई.

श्री. अ. तु. हेरकळ, बी.ए.(ऑ.), मेणवली (ता. वाई, जि. सातारा).

श्री. श्री. वि. होनराव, जी.डी.आर्ट (ड्रॉइंग आणि पेंटिंग), ए.टी.डी., म्यूरल पेंटिंग, तोंडार (ता.
उदगीर, जि. लातूर).

ऋणनिर्देश

मराठी विश्वकोशाला अनेक संस्थांनी व व्यक्तींनी अनेक प्रकारे साहाय्य केले. विशेषतः छायाचित्रे, रंगीत पारदर्शिका, नकाशे, वैज्ञानिक आणि तांत्रिक विषयांच्या आकृत्या इ. पुरवून किंवा त्यांचा वापर करण्यास अनुमती देऊन त्यांनी विश्वकोशास महत्त्वाची मदत केली. त्यांचा कृतज्ञतापूर्वक निर्देश पुढे करित आहोत :

अनिल फोटो स्टुडिओ, रत्नागिरी.

आहुजा फोटो स्टुडिओ, यवतमाळ.

इंटरनॅशनल सोसायटी फॉर एज्युकेशन इन्फर्मेसन, टोकिओ, जपान.

इंडियन मशीन टूल मॅन्युफॅक्चरर्स असोसिएशन, मुंबई.

इंदुलकर, वि. ग.; छायाचित्रकार, कर्जत.

इन्स्टिट्यूट ऑफ इकॉनॉमिक ग्रोथ, युनिव्हर्सिटी एन्क्लेव्ह, दिल्ली.

उपअभियंता, राष्ट्रीय महामार्ग उपविभाग क्र. ६६, सातारा.

उपअभियंता, सार्वजनिक बांधकाम उपविभाग, वाई.

कॅप्टन एस्. व्हिक्टर, ए.डी.सी. टू गव्हर्नर ऑफ नागालँड, मणिपूर अँड त्रिपुरा, राजभवन, इंफाळ.

कार्यकारी अभियंता, राष्ट्रीय महामार्ग विभाग क्र. ७, कोल्हापूर.

कुलसचिव, रविशंकर विद्यापीठ, रायपूर (म. प्र.).

कुलसचिव, राजस्थान विद्यापीठ, जयपूर.

गांगुली, अरुण; फोटो आर्टिस्ट, कलकत्ता.

घोरपडे, शंकरराव; शाहूपुरी, कोल्हापूर.

जनसंपर्क निदेशालय, राजस्थान राज्य, जयपूर.

जी. स्वरूप रेडिओ अँड ट्रो सेंटर, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, ऊटकमंड.

‘टाइम्स ऑफ इंडिया’ कार्यालय, मुंबई.

डायरेक्टर, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, मुंबई.

डायरेक्टर, टाटा मेमोरियल हॉस्पिटल, मुंबई.

डायरेक्टर, बल्गेरियन कल्चरल अँड इन्फर्मेसन सेंटर, नवी दिल्ली.

डेक्कन कॉलेज, पुणे.

डॉ. तुळपुळे, शं. गो.; इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ अँडव्हान्स्ड स्टडीज, सिमला.

दीपक फोटो स्टुडिओ, वाई.

डॉ. देशपांडे, वि. भा.; पुणे.

नॅशनल पोर्ट्रेट गॅलरी, लंडन.

दिवंगत नाईक, बापूराव; मुंबई.

पाटील, रामराव; कोल्हापूर.

पाटील, सं. वा.; फोटो आर्टिस्ट, ओगलेवाडी.

प्रेसिडेंट, बोर्ड ऑफ ट्रस्टीज, श्री रमणाश्रमम्, पो. तिरुवन्नामलई (साउथ इंडिया).

बजाज ऑटो लि.; पुणे.

बोंद्रे, आनंद; चित्रकार व शिल्पकार, पुणे.
ब्रिटिश डेप्युटी हायकमिशनर, मुंबई.
भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.
मराठी साहित्य परिषद, हैदराबाद, आंध्र प्रदेश.
मार्केटिंग मॅनेजर, पी. डी. हिंदुजा नॅशनल हॉस्पिटल, मुंबई.
माळी, शं. तु.; फोटो आर्टिस्ट, मुंबई.
श्रीमती मेहता, विजया; मुंबई.
रशियन सेंट्रल इन्स्टिट्यूट ऑफ इंग्लिश अँड फॉरिन लॅंग्वेजेस्, हैदराबाद, आंध्र प्रदेश.
राजदूतावास, तुर्कस्तान; नवी दिल्ली.
राजदूतावास, यूगोस्लाव्हिया; नवी दिल्ली.
राजदूतावास, यू. एस्. एस्. आर्.; नवी दिल्ली.
राजदूतावास, रूमानिया; नवी दिल्ली.
राजदूतावास, हंगेरी; नवी दिल्ली.
वाणिज्यदूतावास, जर्मन फेडरल रिपब्लिक, मुंबई.
संचालक, क्रीडा व युवकसेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
संचालक, दूरदर्शन केंद्र, वरळी, मुंबई.
सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई.
सुपरिंटेंडंट, तळेगाव जनरल हॉस्पिटल, तळेगाव, जि. पुणे.
सेक्रेटरी, रॉयल सोसायटी, लंडन.

मराठी विश्वकोशात वापरलेल्या संक्षेपांची यादी
मराठी संक्षेप

अक्र.	अनुक्रमांक	पू.	पूर्व
अनु.	अनुवाद/अनुवादक	बं.	बंगाली
अश.	अश्वशक्ती	म.	मराठी
अँपि.	अँपिअर	म. भा.	मराठी भाषांतर
आ.	आकृती	म. शी.	मराठी शीर्षकार्थ
आं.ए.	आंतरराष्ट्रीय एकक	मायअँपि.	मायक्रोअँपिअर
आवृ.	आवृत्ती	मि.	मिनिट
इ.	इत्यादी	मिअँपि.	मिलिअँपिअर
इं.	इंग्रजी	मिग्रॅ.	मिलिग्रॅम
इं. भा.	इंग्रजी भाषांतर	मिमी.	मिलिमीटर
इं.शी.	इंग्रजी शीर्षकार्थ	मिलि.	मिलिलिटर
इ. स.	इसवी सन	मी.	मीटर
इ.स.पू.	इसवी सन पूर्व	मृ.	मृत्यू
उ.	उत्तर	मेवॉ.	मेगॅवॉट
उ. अश.	उपयुक्त अश्वशक्ती	म्युग्रॅ.	मायक्रोग्रॅम
उदा.	उदाहरणार्थ	रा. सं.	रासायनिक संघटन
क.	कन्नड	लॅ	लॅटिन
कॅ	कॅलरी	लि.	लिटर
कॅमू.	कॅलरीमूल्य	वा. दा.	वातावरणीय दाब
कार.	कारकीर्द	वॉ.	वॉट
कि.कॅ.	किलोकॅलरी	वि. उ.	विशिष्ट उष्णता
कि.ग्रॅ.	किलोग्रॅम	वि. गु.	विशिष्ट गुरुत्व
कि.मी.	किलोमीटर	व्हो.	व्होल्ट
कि.मी. ^२	चौरस किलोमीटर	श.	शक्रे
कि.वॉ.	किलोवॉट	सं.	संस्कृत
कि.वॉ. ता.	किलोवॉट तास	संपा.	संपादक/ संपादित
°के.	केव्हिन तापमान	संव.	संवत्
क्र.	क्रमांक	संक्षे.	संक्षेप
ख्रि. पू.	ख्रिस्त पूर्व	सस.	समुद्रसपाटी
गु.	गुजराती	सु.	सुमारे
ग्रॅ.	ग्रॅम	से.	सेकंद
घ. मी.	घन मीटर	°से.	सेल्सिअस तापमान

घ. सेंमी.	घन सेंटीमीटर	सेंमी.	सेंटीमीटर
चौ. किमी.	चौरस किलोमीटर	सेंमी. ^२	चौरस सेंटीमीटर
चौ. सेंमी.	चौरस सेंटीमीटर	सेंमी. ^३	घन सेंटीमीटर
ज.	जन्म	हिं.	हिंदी
द.	दक्षिण	हि.	हिजरी
प.	पश्चिम	हे.	हेक्टर
		हेलि.	हेक्टोलिटर

इंग्रजी संक्षेप

Comp.	Compiled/Compiler	Trans.	Translation/Translator
Ed.	Edited/Editor	Vol./s	Volume/s

विशेष सूचना : विवेचनाच्या प्रवाहात आलेला शब्द हा अन्यत्र आलेल्या नोंदीचा निदर्शक असेल, तर तो शब्द ⇨ अशा चिन्हाच्या पुढे तिरपा दर्शविलेला आहे. एखाद्या नोंदीतील विशिष्ट मजकुराशी विषयदृष्ट्या निगडित अशी दुसरी नोंद निर्दिष्ट करताना कंसात [→] असे बाणचिन्ह वापरून त्यापुढे त्या नोंदीचे नाव दिले आहे.